

Тони Морисон

ПРИПОВЕДАТИ ДРУГОГ

Провела сам много времена као виша уредница у издавачкој кући *Random House* – око деветнаест година – одлучна у томе да уврстим што више сјајних афроамеричких писаца у издавачки каталог.

Неколико пројеката које сам предложила уредничком одбору било је прихваћено: књиге Тони Кејд Бамбаре, Анцелле Дејвис, Гејл Џоунс и Хјуа Њутона, између осталих. Изузев аутобиографије Мухамеда Алија, продаја је била незадовољавајућа. Дотакли смо се једном ове теме на продајној конференцији, када је регионални продавац рекао да је немогуће продавати књиге „са обе стране улице”. Хтео је да каже како већину књига купују белци, а црнци тек неколико, ако их уопште и купују.

Помислила сам, а шта ако ја објавим довољно добру, довољно атрактивну књигу, која ће привући пажњу црних купаца? Тако сам почела да замишљам оно што је постала *Црна књига* (*The Black Book*), отмени албум фотографија, стихова, изума које су патентирали црнци, новинских исечака, рекламних постера – свега у вези са афроамеричком историјом и културом, одвратном и ужасном колико и лепом и величанственом. Грађа је долазила одасвуд, а нарочито од колекционара који су поседовали кутије и фасцикле америчке и афроамеричке прошлости.

Међу материјалом који сам сакупила био је исечак из новина интригантног наслова „Посета мајци робињи која је убила своје дете”. Објављен је 12. фебруара 1856, у броју *American Baptist*-а, аутора П. С. Басета, свештеника са Теолошког семинара Фермаунт у Синсинатију, у Охају, који је сматрао својом дужношћу да се моли са затвореницима. Маргарет Гарнер, мајка робиња, и чланови њене породице побегли су из Кентакија, где су били поробљени, у слободну савезну државу Охајо. Овако Басет описује сусрет са Маргарет Гарнер:

Прошле недеље, након њојовеве уградског зашвору у Синсинаџију, љубазношћу заменика шерифа, дозвољено ми је да њосејим ћелију оне несрећне жене, збој које се дијла шоллика њомја шокот њрошкеле две седмице.

Зајшекао сам је са дејшејом од само неколико месеци у наручју и њримејшио да има њовелику [модрицу] на челу. Ујишјао сам за узрок њовреде, а она ми је њошјом дејшаљно њоворила о њокушају да убије власјишју децу.

Рекла је да је, када су њолицајци и ловци на робове дошли у кућу у којој су се крили, зјрабила ашов и ударила двоје деце њо ѡлави, зајшим узела нож и њррезала ѡрло шрећем, ше њокушала да убије чејшвршо – да је имала више времена, убила би их све – марећи врло мало за себе; међушјим, није желела да њена деца ѡаше као шшо је она ѡашила.

Пишјао сам је да ли је била у сјању лудила када је шо учинила. Не, одврашјила је, била сам ѡрибрана као шшо сам сада; радије бих их све смесја убила и окончала им ѡаишњу нејо да их ѡоново ѡоробе и ѡосшејено убијају. Зајшим је ѡричала о њејравдама које је ѡре-шјрјела. Говорила је о данима ѡаишње, о нојима неумољивој риншјања, док су јој се ѡорке сузе сливале низ образе и ѡадале на лице невиној дејшејша које јој се смешило, несвесно ѡјасносји и извесних ѡаишњи које су ѡа чекале.

Док сам слушао чињенице и сведочио аџонији која се оцрпавала на њеном лицу, могао сам само да узвикнем, *ох!*, како је шек ужасна неогђоворна моћ која се сђроводи наг ми-слећим бићима! Она гледа на дешје које је убила као на ослобођено свих невоља и шјуе са дозом задовољсђва које јошово да леги крв у жилама, а ојетђ, очипедно у себи носи сђра-сђвену нежност мајчинске љубави. Има око двадесетђ иетђ година и несумњиво јосегује ирличну љубазностђ, иромућурна је и снажној каракђера.

Два мушкарца и друго двоје њене деце били су у другој ћелији, док је њена свекрва била с њом. [Свекрва] каже да је мајка осморо деце, од којих јој је већина била одузета, да је била одвојена од сујруја двадесетђ иетђ година шоком којих ја ниједном није видела; да је мола шо да иредугреди, никада му не би дозволила да се врађи, бугуђи да није желела да види њене иашње ниђи да буде изложен бруђалном шређману који ће иреириетђи. Тврди да је била верна слушкња и да својевремено није ни јокушавала да јоврађи сло-боду, али како је ослабила и бивала мање кадра да ради, њен јосјодар је био све захтев-нији и окруђнији, све док шо више није мола да јоднесе; бугуђи да се сав шај најор у нај-бољем случају могао окончађи њеном смрћу, најзад се одлучила на бексђво.

Сведочила је убијању дешетђа, али снаху није ни јодсђициала ни осујетђила – јер би у слич-ним околностђима и сама шако јосђуила. Сђарица има између шездесетђ и сегамде-сетђ година, око двадесетђ је јодучавала вери, и јанушо јовори о времену када ће биђи ослобођена моћи шлацишета и иребивађи са Сјасишетљем, „[ш]амо зли ирестјају да бе-сне, шамо јочивају они које је снаја најусђила”.³

Ови робови (колико сам ујућен) цео живођ су ирвели у крују од двадесетђ иетђ киломе-шара од Синсинађија. Чесђо се јовори да је роисђво у Кенђакију веома безазлено. Ако су му ово јлодови, хоће ли нам неко ређи шша можемо очекивађи од оних њејових одли-ка које су ирблемађичније? Но, коменшари нису јошребни.

Запажања која су ми привукла пажњу у овом чланку јесу: 1) свекрвина немоћ да осуди или одобри чедоморство; 2) спокој Маргарет Гарнер.

Као што неки моји читаоци знају, прича Маргарет Гарнер корен је мог рома-на Вољена (1987). Десетак година након његовог објављивања, изашла је биографија историјске Маргарет Гарнер. Насловљена је *Модерна Медеја: Порођична ирича о роисђву и чедоморсђву са сђарој Јуја (Modern Medea: A Family Story of Slavery and Child-Murder from the Old South)*, аутора Стивена Вајзенбургера. Док се у књизи го-сподина Вајзенбургера налази референца на класичну причу о презривој жени која је убила децу зарад освете њиховом неверном оцу, мој наратив дивљачки чин чедо-морства ставља насупрот ономе што је у њему појмљиво.

Вајзенбургерова биографија представља исцрпно истраживање чињеница које се тичу поступака Маргарет Гарнер и њихових последица – чињеница о којима ни-сам знала скоро ништа и које свесно нисам желела да испитујем све и да сам имала прилику, а нисам. Хтела сам да се у потпуности ослоним на властиту машту. Кључ-но интересовање било ми је да проникнем у свекрвину немоћ да осуди снаху због убиства.

Питајући се какав би био њен коначан одговор, закључила сам да једино уби-јено дете има неупитно право да суди и назвала сам га оном једном речју коју је мајка могла да приушти да буде уклесана на надгробној плочи – Вољена. Свакако,

³ Књига о Јову 3:17. (Прим. ирев.)

променила сам имена, створила и изоставила ликове, или умањила значај неких (Роберта, супруга Маргарет Гарнер, на пример), док сам суђење сасвим занемарила (трајало је месецима, било је контроверзно и једило аболиционисте, који су од Гарнер направили *cause célèbre*, желећи да оптужбу искористе за обарање Закона о одбеглим робовима из 1850. године). У сваком случају, све и да сам знала, пренебрегнула бих чињеницу да је неколико њене деце било мешовите расе, што је јасан знак да ју је господар силовао – и то олако, будући да су јој мужа често слали на рад на другим плантажама. Оставила сам јој једно преживело дете, чије је рођење помогла млада белкиња, и сама одбегла робиња, саосећајући с њом као жена, не расно. Видела сам Сету – овако сам назвала мајку – како бежи сама. Увела сам мртво дете, које говори, мисли, и чији утицај – и појављивање и одсуство – може функционисати као готичка штета ропства. И доделила сам свекрви Бејби Сагс стожерну улогу у трпљењу ропства, у лику ванцрквене, самопрокламоване проповеднице, надајући се да отпор у осуђивању снахе могу објаснити њеном вером и посвећеношћу љубави у проповеди.

Издвајам један такав део, проповед коју Бејби Сагс изговара на шумском пропланку:

„Овде”, ѿговорила је, „баш на овом месѿу, ми смо ѿлош; ѿлош шѿо ѿлаче, смеје се; ѿлош шѿо иѿра боса ѿо шрави. Волише је. Силно је волише. Тамо не воле вашу ѿлош. Презиру је. Не воле ваше очи; радо би вам их искоѿали. А једнако не воле ни кожу вам на леђима. Тамо је геру. А не воле, о мој народе, ни ваше руке. Само их користише, везују ужадима и оковима, секу и осѿављају ѿразне. Волише руке! Волише их! Диѿнише их и ѿљубише! Додирнише некоѿа, зайљескајше, ѿмилиуше њима лице јер ни њеѿа не воле. Ви мораше да ѿа волише, ви! И не, не воле ни ваша усѿа. Они шамо видеће да су вам усне расечене и оѿеић ће их расећи. Шѿа њима ѿговорише, они не хају. Каг вришишѿе, они не чују. Шѿа сѿављаше у усѿа да нахранише шело они ће вам оѿеићи и даѿи вам оѿѿаѿке. Не, они не воле ваша усѿа. Ви мораше да их волише. [...] И ѿочуј ме, мој народе, шамо не воле ни ваш враш ѿрав и без омче око њеѿа. И сѿоѿа волише свој враш; ѿложише руку на њеѿа, ѿмилиуше ѿа и усѿравише. И вашу уѿробу коју би радо баѿцили свињама у ѿомије, и њу волише. Тамну, шамну јеѿру – волише је, волише, и срце шѿо вам бије у ѿрудима, и њеѿа волише. И шѿо више од очију или ноју. Више од ѿлућа шѿо још нису слободно ѿродисала. Више од маѿерице ѿде расѿе живош и сѿиѿдних делова шѿо ѿа дају, ѿочујше ме, волише своје срце. Јер шѿо вам је наѿрага.”⁴

Дала сам на значају животу спасеног детета, назвала је Денвер по белкињи која је њеној мајци помогла на порођају. Потом сам истражила како је могао изгледати живот са мајком која јој је убила сестру, рачунајући да је имала и емотивну и практичну подршку баке и комшија – довољну да је оснажи и омогући јој да напредује.

Створила сам сопствену верзију краја, изабравши да у њега улијем наду, насупрот тужном, узнемирујућем и стварном крају живота Маргарет Гарнер. Преименована и преосмишљена као Сета, моја мајка робиња је најзад охрабрена да помисли, чак и да зна да може бити људско биће вредно поштовања упркос ономе што се

⁴ Morison, Toni. (2013). *Voljena*. (Dijana Radinović, prev.). Beograd: Laguna, 118–119. (Прим. ѿрев.)

десило њеној ћерки и њој. „Била је оно најбоље од мене”, рекла је Полу Д, мислећи на Вољену. Он је одвратио, не: „Ти си оно најбоље од тебе.” Упитала је: „Ја? Ја?”⁵ Није сигурна, али јој се та идеја учини занимљивом. Дакле, постоји могућност заједнице, мира, без потребе за кајањем.

Наравно, овај крај није био и последња реч. Он мора припадати Другом, примарном покретачу, разлогу постојања овог романа, самој Вољеној:

Постоји усамљеност која се може љуљати. Скришених руку, ноу привучених уз труди; траје тај покрет и траје, и за разлику од љуљања брога смирује оној ко се љуља и остаје у њему. То је усамљеност унутрашње врсте, која се чврсто обавије као кожа. А постоји и усамљеност која пуца. Никакво љуљање не може да је задржи. Жива је, своја. Сува је и шири се, па се човеку чини као да бац његових сојисвених корака дойире из даљине.

Сви су знали како се зове, али нико јој није знао име. Заборављена и нејронађена, не може бити ни изјубљена јер је нико не тражи, а и да је траже, како би је дозивали кад јој не знају име? Иако она полаже право, на њу нико не полаже право. Тамо иде се висока права расшвара, девојка која је чекала да буде вољена и ваји у небо распада се на делове да смеху што жваће буде лакше да је пројуца.

Таква се прича не преноси.

Заборавили су је као ружан сан. Пошто су измислили своје приче, уобличили их и дошерали, они који су је оној дана видели на шрему брзо су је и намерно заборавили. Онима који су разговарали с њом, живели с њом, заљубили се у њу дуже је шребало да забораве, све док нису схватили да не могу да се сеће нићи понове ни једну једину реч коју је рекла, па су почели да верују да, насупрот ономе што су мислили, ништа уопште и није говорила. И тако су је на крају и они заборавили. Чинило им се да није мудро сећати се. Никад нису сазнали ни где је ни зашто чувала, нићи чије је било оно лице под водом које јој је толико шребало. Тамо иде је усјомена на осмех под брагом мола бити а није, навучена је реза, а лишај зелен као јабука обрастао је метал. Шта ју је навело да мисли како ноћима може откључати капацац по коме су лиле кише?

Таква се прича не преноси.

И тако су је заборавили. Као нејријашну слику за време немирној сна. Повремено, међутим, шушањ сукње утихне кад се пробуде, а савијени прсти што су прешли преко уснулој лица као да припадају оном што спава. Понекад се фоотографија блиској пријатеља или рођака – кад се предуго у њу гледа – измени и на њој се створи нешто познатије од тој драгој лица. Могу да га додирну ако желе, али неће, јер знају да ако то учине, више никад ништа неће бити исто.

Ова се прича не преноси.

Доле крај постојања иза броја 124 њене стоје јављају се и нештају, јављају се и нештају. Тако су познате. Ако би неко деће или одрастао човек сшали у њих, стоје би им одговарале. Нек дигну ноу, и стоје нештају као да нико шуда никад није прошао.

⁵ Morison, 2013: 340. (Прим. прев.)

Убрзо сви шрафови нестјају и заборављене су не само стйоје већ и вода и оно што је доле. Остало је време. Не дашак заборављене и нейронађене, већ већар под стирехом или пролећни лед што се пребрзо шои. Само време. Свакако не жајор за пољуйцем.

Вољена.⁶

Знала сам исход стварног суђења: мајка робиња је, у ствари, ослобођена правне одговорности за убиство детета (да је проглашена кривом, осудили би је на смрт), пошто се судија Савезног окружног суда умешао и пресудио да Закон о одбеглим робовима мора имати предност. Маргарет Гарнер је стога по закону била својина, као што су то и њени потомци – који ни у ком смислу нису припадали њој – пошто су били добро које се може продавати, што се редовно и чинило. Другим речима, напоследку је оцењено да Гарнер није људско биће са људским одговорностима, какво је мајчинство, него да је животиња која се продаје попут стоке. У сваком случају, била је осуђена: на рану смрт као убица или споро умирање као мучена робиња. Заправо је, како је господин Вајзенбургер открио, поново послата на Југ, где је живела као робиња до 1858. године, када је умрла од тифуса.

Ма колико прича о стварној Маргарет Гарнер била привлачна, роман се концентрише на убијено дете и даље шири око њега. За мене је осмишљавање Вољене представљало и душу и тело уметности.

Наративна фикција пружа једну контролисану дивљину, прилику да се буде и постане Други. Странац. Саосећајно, јасно и уз ризик самозагледања. У овој верзији, за мене као ауторку, девојчица Вољена, прогонитељка, јесте крајњи Други, који вапи, вечито вапи за пољупцем.

(С енглеској превела Милица Софинкић)

⁶ Morison, 2013: 341–343. (Прим. прев.)